

Čemu poslušnost?

Poslušnost uvijek pretpostavlja povjerenje. Slijepa poslušnost, nekoć pravilo u vojsci, a u nekim zemljama još i danas, poslušnost je iz čistog straha. U vojskama demokratskih zemalja takvi zahtjevi za poslušnošću više ne postoje, pogotovo ne u obiteljima kojima je važna dobrobit djeteta.

Poslušnost je posljedica djetetova povjerenja. Snažnim doživljam onoga komu vjerujem, ali o tome u jednom drugom odlomku. Poslušnost proizlazi iz povjerenja i snage. *“Ti si jak, tebi vjerujem – slušam te, poslušan sam”*. Zapravo, jedna sasvim jednostavna poveznica.

I dalje: Tko me poznaje bolje od mame, uz koju sam doživio prve osjećaje i za njih našao potvrdu u njenim očima, njezinu smiješku, na njenu licu? Tko mi je bliži od tate, s kojim sam krenuo u prva istraživanja svijeta i pri tome se osjećao snažnim?

Sve rane veze s vanjskim svijetom, svi uzbudljivi i zavodljivi objekti koje tek treba razumjeti, osnova su poslušnosti, što ću u sljedećim odlomcima pokušati pojasniti. Ništa od tih radosno-samopotvrđujućih aktivnosti i osjećaja nisam stekao a da se pogledom na mamu ili tatu nisam uvjerio – da je ovaj svijet sasvim u redu, da se u to mogu pouzdati, da mi se ništa ne može dogoditi. Pa mama ili tata su tu!

Dakle, komu djeca vjeruju spremnije nego ocu i majci i koga doživljavaju “snažnijim”, svjesno i nesvjesno? Uostalom, ona to čine i tada kada njihovo ponašanje ne upućuje ni na jedan od tih pozitivnih osjećaja – dakle, još s dvanaest ili trinaest godina. Ona se mogu duriti ili biti glasna, no u svakom se terapijskom iskustvu ipak prikriveno,

Disciplina bez straha

ispostavi sljedeće: tatu se doživljava sasvim velikim i nadmoćnim. Ponekad se ta nadmoćnost mora zaniijekati, mora joj se suprotstaviti; mnogi konflikti nastaju upravo stoga što je u dječjoj podsvijesti tata usidren kao neizmjerljivo moćan. Kada je ta “moćna usidrenost” povezana s pozitivnom slikom oca, s ocem-zaštitnikom, tada je i za jednog dvanaestogodišnjaka ili trinaestogodišnjaka svijet još u redu – kao što je to na sasvim elementaran način bio za dvogodišnjaka ili trogodišnjaka.

I poslije su prisutni konflikti, “savršen svijet” ne postoji. No kad se taj podsvjesni strah od oca poveže s osjećajem povjerenja (“*Ovo je čovjek kojemu vjerujem više nego ikomu drugomu*”), tada se očeva nadmoć ne doživljava kao prijatna, u svakom slučaju ne pretežno, nego ujedno i kao zaštita. I tada se događa da se dvanaestogodišnjak duri, psuje učitelje i školu, napose matematiku, i pomalo izazovno i provokativno tvrdi da će sasvim “odustati” od matematike, da je učitelj preglup ili da je on sam preglup, čak ni to ne može razlučiti. U svakom slučaju s matematikom je gotovo i “basta”!

Takvo što događa se u svakoj obitelji. I sada dakle čini silnu razliku je li otac za samosvijest tog dječaka “podsvjesna prijatna” ili zaštita. Ako je u dječakovoj potrazi za samim sobom otac bio “tu”, doživljen snažnim, i ako sam s godinama nije umanjio tu snagu – primjerice tako da se prečesto i preglasno upuštao u konflikte s djetetom - tada će ga očev glas, očeva tijelo, očeva posebnost ponovno ukrotiti. Tada će nekom dvanaestogodišnjaku, trinaestogodišnjaku ili četrnaestogodišnjaku mnogo značiti ako otac pogleda svog sina i kaže: “*Slušaj, ti moj pametni sine, bez matematike nema ništa. Je li to jasno?!*”

U takvim će uvjetima dječak u gotovo svakoj prigodi negodovati, ali u dubini duše olakšan, klimat će glavom i odobravati. Kao prvo, pomirio se s ocem, to ga osnažuje, sada se može pomiriti – doduše, ne

Čemu poslušnost?

baš odmah, ali se bar može uloviti u koštac s glupom matematikom. Skupio je hrabrost. A tata je još uvijek “tu”.

U zbrci ranog puberteta otac je još uvijek, svjesno i podsvjesno, jak oslonac. Kada djetetu prijeti da ga preplavi strah od škole, otac je stijena u morskoj oluji. Očeve riječi nešto znače. Dakako, vrijedi i obratno. Tko je od treće do dvanaeste ili trinaeste djetetove godine uvijek iznova prigovarao, “obezvrijeđivao” djetetov osjećaj vlastite vrijednosti negativnim primjedbama, neobuzdanim i najčešće egoističnim prisiljavanjem na uspjeh, čemu se dijete najprije pokori, a zatim se od toga brani, tko je nepopustljivo ustrajao u zahtjevima za redom u dječjoj sobi, a od očinstva, osim toga, nije imao ništa drugo ponuditi – sada taj i njegov glas ne znače mnogo. Njegovo tijelo ne djeluje kao “stijena u morskoj oluji”, njegove riječi ne djeluju umirujuće.

Vrlo mi je važno pojasniti, napose očevima, da pedagogija poslušnosti najprije uništava djetetovo povjerenje, a onda i vlastiti autoritet. No, kada se približavaju pubertetu, djeca trebaju roditeljski autoritet, posebice očev. Tko je pao na “Super-Nanny-pedagogiju poslušnosti” (poštenja radi, treba reći da je Nanny u bitnim točkama odustala od grube pedagogije kažnjavanja i pod utjecajem pametnih savjetnika danas daje složenije prijedloge rješenja problema), tko je s gospodinom Buebom trubio “Pohvalu disciplini”, nije činio ništa drugo nego ovo: sam sebe je obezvrijedio.

Možda je imao kratkotrajne uspjehe, možda je dijete tjedan-dva ili, što se mene tiče, i mjesec-dva bilo poslušnije nego prije, uplašeno, rezignirano. No, sa svakim slomom osjećaja vlastite vrijednosti, sa svakom pojavom straha od kazne, izgubljen je i dio “poštovanja” prema ocu. Ono se više ne da nadoknaditi.

Sve pouzdane studije o razvoju djeteta pojašnjavaju isto: u ranom djetinjstvu djeca trebaju “emocionalno trajno posvećenog skrbnika”.

Disciplina bez straha

To je pak znanstveni žargon, koji premalo poručuje. Misli se na majčin pogled pun ljubavi, na kontakt očima, na intimu tijela i govora - to sam opisao. Djeca su ovisna o odraslima, a napose o svojim roditeljima, toliko je jasno. Ali i male su čimpanze ovisne o odraslim životinjama, to je slučaj kod većine životinjskih vrsta. Jedinstveno u djece jest ovo: ona ne trebaju samo materijalnu skrb, da budu nahranjena i sita, ona podjednako trebaju osjećajnu brigu, inače ne razvijaju upravo ono, što čini čovjeka: *ja*, koje samo sebe promatra, koje se u samom sebi može raspasti, ali isto tako i biti jedno sa samim sobom u neusporedivoj blaženosti. Za nas je sreća uvijek biti jedinstvo svih duševnih težnji, “svečanost za dušu”, kako je to Freud jednom formulirao.

Čovjek je jedinstven ne samo zato što reagira na ljubav – to rade mačke, psi i čimpanze, čak i polarni medvjedi – nego zato što mu je ta ljubav potrebna da bi stvorio vlastito *jastvo*, jedno zrelo *ja*. Čovjeku nisu dovoljni instinkti da bi mogao sretno živjeti.

Vratimo se našem, od matematike umornom dvanaestogodišnjaku. Teško da ijedan odgajatelj može biti tako bespomoćan prema djetetu bespomoćnom durenju kao što to može upravo vlastiti otac, ako je kažnjavao. Jer taj dječak više nije “mali”, uskoro više nije ni dijete. Više se ne može prisiliti kaznama, u svakom slučaju, ne dugoročno. On više ne prihvaća kaznu. Možda se i pokori protiv svoje volje, ali je u svojoj samosvijesti duboko pogođen. Svaki djelić njegove duše protivi se očevoj kazni. Povjerenje proizašlo iz djetetova respekta, temeljenog na usmjeravanju i kažnjavanju tijekom sedme, osme ili desete godine, malo-pomalo biva narušeno.

Pri tome uopće ne govorim o kažnjavanju batinama, nego “samo” o urlanju, kućnom pritvoru i tomu slično.

Djetetu nedostaje “pounutrašnjeni lik oca”, koji bi djelovao stabilizirajuće u krizama “vlastite vrijednosti”. Ono je u svojoj nutрини pra-

zno, a ta prazna mjesta ne može nitko popuniti toliko *manjkavo*, kao upravo taj otac, koji je svoje dijete uvijek iznova razočarao.

Očevi reaguju bespomoćno i povrijeđeno na neposluh, to se može dobro razumjeti.

Osjećaju se obezvrijeđeno od svog sina (ili kćeri), a tko još želi od svoga djeteta stalno dobivati omalovažavajuće ili čak neprijateljske poglede? Upravo to, najkasnije u pubertetu, zadesi autoritarne očeve, koji su uništili povjerenje. Sada mogu urlati i bjesnjeti, uvesti kućni pritvor ili isključiti računalo – ništa ne pomaže. Sinova reakcija ostaje ista. Možda rezigniran, ali i umoran, obezvrijeđen, otac se autoritet odavno, kaznu po kaznu, sve više raspadao.

U djetetovoj duši ona ga je pretvorila u “ne-oca”. Osjećamo li kako je to dijete samo?

I možemo li čak osjetiti kako je taj otac nesretan i kako želi doskočiti svojoj nesreći, u nuždi i svim sredstvima? I ne nastaju li upravo tako žestoke krize koje često završavaju nepomirljivim konfliktom?

Obje su strane neutješne, grabe se i vrte u začaranom krugu sve brže, sve dalje i dalje.